

## N:o 11.

Ank. till Riksd. kansli den 28 april 1896, kl. 7 e. m.

*Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 14, 17 och 25 riksdagsordningen äfvensom inom Riksdagen väckta motioner i samma ämne.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hafva båda kamrarne hänvisat Kongl. Maj:ts till Riksdagen aflåtna proposition n:o 41, deruti Kongl. Maj:t till Riksdagens pröfning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

### **Förslag**

till ändrad lydelse af §§ 14, 17 och 25 riksdagsordningen.

#### § 14.

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst ett tusen riksdaler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde ej understigande tre tusen riksdaler, eller sedan minst fem år tillbaka arren-

derar sådan jordbruksfastighet, eller ock under två år näst före det år, valet eger rum, uppskattats till en inkomst af minst sexhundra riksdaler samt under hvarterdera af nämnda två år till stat och kommun erlagt förfallna utskylder efter en inkomstbeviljning af minst en riksdaler femtio öre.

### § 17.

1. Vid så väl elektors- som riksdagsmannaval tillkommer hvarje röstande en röst.

2. Den, som vid elektorsval eller vid riksdagsmannaval, der allenast en riksdagsman skall väljas, erhållit de flestes röster, vare lagligen vald, och skilje lotten emellan dem, som erhållit lika röstetal.

3. Der vid riksdagsmannaval flere riksdagsmän skola väljas, iakttages vid valet:

att, sedan aflemnandet af valsedlar afslutats, alla valsedlarne upptagas och oöppnade räknas, hvarefter det erhållna antalet delas med antalet af riksdagsmän, som skola väljas, och det sålunda uppkomna qvotal, med utelemnande af bråk, lägges till grund för röstberäkningen;

att valsedlarne derpå, hvar efter annan, öppnas, förses med löpande nummer, allteftersom de öppnas, och fördelas efter det å hvarje valsedel först förekommande namn, intill dess någon finnes vara först upptagen å så stort antal valsedlar, som motsvarar qvottalet, då han förklaras vald;

att öppnandet af valsedlarne derefter fortsättes i enahanda ordning, men med iakttagande deraf, att, der den å valsedel först upptagne finnes vara redan förklarad vald, hans namn öfverkorsas och närmast följande namn å person, som icke redan är vald, räknas såsom det första å valsedeln;

att, der föreskrifvet antal riksdagsmän ej, sedan alla valsedlarne öppnats, är valdt, de, som, med frånräknande af redan valde, funnits vara först upptagne å största antalet valsedlar, skola, så framt detta antal tillika öfverskjuter hälften af qvottalet, förklaras valde, samt

att, om ändock ej samtliga riksdagsmän för valkretsen blifvit utsedde, antalet fyller af dem, som, oberäknadt de redan valde, vid förnyadt genomgående finnas vara upptagne å de flesta afgifna valsedlar, utan afseende å den ordning, hvori namnen förekomma.

Äro i något fall rösterna lika, skilje lotten.

4. Vid elektors- och riksdagsmannaval skola till efterrättelse tjena de för kommunerna gällande röstlängder.

Då sådant val förestår, låte å landet kommunalstämmans ordförande och i stad magistraten eller, der sådan ej finnes, stadsstyrelsen hålla röst-

längden, försedd med anteckning om dem, hvilka enligt § 14 rösträtt tillkommer, för granskning tillgänglig å lämpligt ställe under minst åtta dagar; och varde underrättelse härom i kyrkorna kungjord, så ock i stad, der så ske kan, i der utkommande tidning införd.

Anmärkning mot röstlängd skall, för att komma under pröfning, å landet framställas vid valförrättningens början och i stad skriftligen till magistraten eller stadsstyrelsen ingifvas sist å tredje dagen före den, då valet skall ega rum.

### § 25.

1. Riksdagsmannaval skall med slutna sedlar förrättas.

2. Vid val, hvarom i § 17 mom. 3 sägs, skall valsedel, för att såsom giltig antagas, lyda å högst så många personer, som skola väljas. Finnes valsedel upptaga namn å person, som ej är valbar, eller är det tvetydigt, hvilken person med något namn afses, skall sådant namn ej tagas i beräkning.

Befinnes eljest vid riksdagsmannaval valsedel lyda å person, som ej är valbar, eller på flera eller färre, än som vid valtillfället böra väljas, eller innefattar valsedel någon tvetydighet i anseende till den person, som afses, skall samma sedel anses ogild.

3. Äro valsedlar till större antal än hälften ogilda och finnes det inverka på valets utgång, varde nytt val anställt.

Af ett vid den kongl. propositionen fogadt utdrag af det i statsrådet den 20 mars 1896 förda protokoll öfver justitiedepartementsärenden inhemtas, hurusom föredragande departementschefen, efter att hafva anmält den statistiska utredning, som med anledning af ifrågasatt utsträckning af valrätten vid utseendet af ledamöter i Riksdagens Andra Kammare blifvit jemlikt nådiga brefven den 11 oktober 1893 och den 10 maj 1895 af statistiska centralbyrån utarbetad och hvilken utredning blifvit i tryck offentliggjord i Bidrag till Sveriges officiella statistik, äfvensom redogjort för det hufvudsakliga innehållet af den sålunda anmälda utredningen, afgifvit följande yttrande:

»Den begränsning af den politiska rösträtten vid val af ledamöter i Andra Kammaren, hvilken uppställdes i nya riksdagsordningen i syfte att valrätten skulle inskränkas till personer af sådana lefnadsförhållanden, som kunde anses lemna någon håg och tid öfriga för ett sjelfständigt deltagande i det politiska lifvet, hemtades från skattebidragen till staten, i det

att egande- eller ständig besittningsrätt till fast egendom till ett taxeringsvärde af 1,000 kronor eller arrenderätt för lifstid eller för minst fem år till jordbruksfastighet, taxerad till ett värde af minst 6,000 kronor, eller erläggande af bevillning för en till minst 800 kronor uppskattad årlig inkomst fastställdes såsom den gräns, nedom hvilken valrätt till riksdagsman ej må sträckas. Den så uppställda gränsen kan likväl, såsom ock vid framläggandet af förslaget till nya riksdagsordningen blifvit erkänt, icke göra anspråk på allmängiltighet, och det var därför naturligt, att, kort efter det nya riksdagsordningen trädt i kraft, förslag skulle framställas om större eller mindre utsträckning af valrätten till personer, hvilka icke hafva rösträtt. Sådana förslag hafva sedermera inom hvarje valperiod och merendels vid hvarje riksdag under perioden blifvit väckta, och vanligen har något af förslagen till utsträckt rösträtt bifallits af Andra Kammaren, under det att dessa förslag städse af Första Kammaren förkastats. Äfven inom sistnämnda kammare har dock, särskildt under senare tider, af flera ledamöter uttalats den åsigt, att någon utsträckning af rösträtten kunde ega rum, så framt den skedde sålunda, att de hufvudsakliga grunder, hvarpå valrätten vid utseende af ledamöter i Andra Kammaren hvilade, icke blefvo rubbade; men någon öfverensstämmelse har icke uppnåtts om det sätt, på hvilket frågan lämpligen kunde lösas.

Hvad sålunda vid de särskilda riksdagarne förekommit synes innebära giltig anledning att undersöka, huruvida icke de i riksdagsordningen upptagna begränsningar af rösträtten vid val till Andra Kammaren skulle kunna jemkas på det sätt, att å ena sidan valrätten utsträcktes till en del af dem, som hittills saknat denna rätt, men å den andra samma säkerhet, som hittills förefunnes, att Andra Kammarens sammansättning är betryggande för en normal och sund samhällsutveckling, och sålunda den skiljaktiga uppfattning, som i denna fråga hittills rådt emellan Riksdagens båda kammare, blifvit utjennad.

Det lär icke vara underkastadt något tvifvel, att den fråga, som för närvarande bör vara föremål för undersökning och pröfning, skall gifvas allenast en sådan omfattning. Ty hvarken inom Riksdagen eller derutom har den uppfattning mera allmänt kunnat göra sig gällande, att de grunder, hvarpå det svenska folkets representation för närvarande är byggd, böra undergå någon genomgripande förändring; och hvad särskildt angår det af några framställda yrkandet på allmän rösträtt, är en sådan anordning af valrätten helt visst af den allmänna uppfattningen i vårt land betraktad såsom alldeles oförenlig med en lugn och ostörd samhällsutveckling.

I den utsträckning, som betingas af ofvan angifna syfte, har jemväl

företagits den statistiska utredning, hvars resultat jag för Eders Kongl. Maj:t nu anmält.

Enär redan i gällande riksdagsordning valrätten till förmån för fastighets-egarne blifvit längre, i förhållande till skattebidragen, utsträckt än i fråga om andra, omfattar denna statistiska utredning icke fastighetsegarne, utan afser allenast öfriga valberättigade. Då dessutom enligt riksdagsordningen redan ett så lågt fastighetsvärde som 1,000 kronor medför valrätt, synes någon nedsättning deri icke böra ifrågakomma. Egaren till en fastighet af lägre värde än 1,000 kronor är uppenbarligen hänvisad att på annat sätt bereda sig den hufvudsakligaste delen af sina inkomster, och torde därför med allt skäl i fråga om valrätt böra vara underkastad samma begränsning som öfriga inkomstegare.

I fråga om arrendatorer af jordbruksfastighet åter möter icke någon betänklighet att utsträcka valrätten i öfverensstämmelse med hvad af konstitutionsutskottet vid 1892 års riksdag blifvit tillstyrkt. Valrätt bör sålunda tillerkännas den, som för lifstid eller minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde ej understigande 3,000 kronor eller sedan minst fem år tillbaka arrenderar sådan fastighet. En arrendator af jordbruksfastighet, taxerad till ett värde af 3,000 kronor, torde nemligen kunna fullt jemföras med egaren till en hemmansdel, taxerad till en tredjedel af sistnämnda värde, och den arrendator, hvilken, ehuru arrendetiden varit obestämd, innehaft och innehar på arrende sådan fastighet under fem år, kan anses lika egnad att utöfva rösträtt som den, hvars arrendetid på förhand är bestämd till nämnda tidrymd. Genom nämnda nedsättning till minst 3,000 kronor, utgörande hälften af hittills bestämda minimum, uppkommer, enligt hvad af den statistiska utredningen framgår, en tillökning i antalet valberättigade arrendatorer af 2,461. Huru stor ökning uppkommer i följd af valrättens utsträckning till de arrendatorer, som under minst fem år tillbaka arrendera jordbruksfastighet till ett taxeringsvärde ej understigande nyssnämnda belopp, derom har någon utredning ej kunnat åvägabringas.

Beträffande derefter den återstående klassen af valberättigade — dem, hvilka valrätt tillkommer på grund af inkomst — framställer sig frågan, på sätt redan är antydt, sålunda: kan den sannolikhet för en tryggad och oberoende ställning samt för sjelfständighet och erfarenhet, som en inkomst af 800 kronor anses innebära, åstadkommas på ett annat, lika betryggande sätt, hvarigenom ändock ett större eller mindre antal personer, hvilkas årsinkomst ej uppgår till detta belopp, kunna komma i åtnjutande af valrätt?

Tager man härvid i betraktande, att utan tvifvel en uppskattning

under längre tid till viss inkomst i förening med derunder ordentligt verkställd betalning af utskylder till stat och kommun kan anses gifva lika stor sannolikhet för tillvaron af ofvan angifna egenskaper som uppskattning en gång till en något högre årsinkomst och betalning af det derpå grundade skattebidraget, torde utan olägenhet det nuvarande inkomstminimum, 800 kronor, kunna nedsättas, derest man i sammanhang med en sådan nedsättning bland villkoren för valrätt intager dels taxering under längre tid än ett år till ett lägre inkomstbelopp, dels ock ett ordentligt fullgörande under samma tid af skyldigheten att erlagga de på taxeringen grundade utskylderna. Då för rösträtt inom kommunen erfordras, att den röstande är skattskyldig till densamma och icke häftar för oguldna kommunalutskylder, samt i § 14 riksdagsordningen rösträtt i kommunens allmänna angelägenheter redan finnes upptagen såsom en bland förutsättningarna för valrätt, synes en bestämmelse, att under nyss antydda tidrymd jemväl kommunalutskylderna skola vara ordentligt erlagda, icke böra möta någon betänklighet. En fordran derpå, att dessa utskylder af den röstberättigade skulle under stadgad tid vara erlagda inom en och samma kommun bör tydligen icke uppställas. Af den i § 14 använda ordalydelse framgår ock oförtydbart, att ifrågavarande utskylder för föregående åren kunna vara erlagda inom annan kommun än den, hvilken den röstberättigade vid valet tillhör.

Huru stor nedsättning i nämnda minimum kan vidtagas, derom kunna helt naturligt meningarna vara delade. Riktigast torde vara, att denna nedsättning afpassas efter de resultat, hvartill förenämnda statistiska utredning ledt. Tager man hänsyn till dessa, synes, på sätt jag torde i det följande blifva i tillfälle att närmare utveckla, en nedsättning af inkomstbeloppet till 600 kronor lämpligen kunna ske.

Tillämpningen härvid af det i allmänhet medgifna bevillningsfria afdraget leder äfven dertill, att såsom villkor för valrätt synes böra stadgas, att utskylder till stat och kommun blifvit under viss tid erlagda efter en inkomstbevillning af en krona 50 öre; och torde denna tid kunna bestämmas till två år, hvilken tidrymd å ena sidan kan antagas vara tillräcklig för vinnande af det dermed åsyftade ändamålet och å den andra icke mera än nödigt är för den skattskyldige uppskjuter förvärfvandet af rösträtt.

Jemför man valrätten sådan den skulle blifva efter genomförandet af ofvan angifna bestämmelser med förhållandet i detta afseende vid den tidpunkt, då nya riksdagsordningen började att tillämpas, framgår tydligt, huru mycket större skattebidrag i verkligheten kräfdes för valrätt vid sistnämnda tid, då enligt den vid riksdagsordningens genomförande gällande

bevillningsförordning bevillningen för 800 kronors inkomst utgjorde 5 kronor, och följaktligen för rösträtt erfordrades, att utskylder erlagts efter en inkomstbevillning af sistnämnda belopp.

En följd af det i bevillningsförordningen upptagna medgifvande, att å ort, der bostadskostnaden är synnerligen hög i jämförelse med förhållandet inom riket i allmänhet, det bevillningsfria afdraget må ökas med högst 200 kronor, blir visserligen, att i de orter, der detta medgifvande användes, för erhållande af rösträtt komme att erfordras en högre inkomst än den, som i allmänhet är för sådan rättighet behöflig. Så skulle i de städer, der för närvarande det bevillningsfria afdraget är bestämdt till högre belopp än 450 kronor, för rösträtt komma att erfordras: i Göteborg en inkomst af 800 kronor, i Stockholm af 750 kronor och i Sundsvall af 700 kronor. Men dervid bör tagas i betraktande, att arbetslönerna i dessa städer i allmänhet äro väsentligen högre än i öfriga delar af riket och särskildt å landet, hvadan det enligt regeln icke är förenadt med större svårighet att i dessa städer förtjena den högre årsinkomst, som derstädes för valrätt kräfvades, än att annorstädes förvärfva sig den lägre inkomst, som utom nämnda städer är tillräcklig för vinnande af denna rätt.

Den utsträckning af valrätten, som följer af ofvan angifna nya bestämmelser, synes, hvad landet angår, kunna vidtagas utan att gifva anledning till den farhåga, att någon förändring i Andra Kammarens karakter och sammansättning deraf skulle blifva en följd.

Till de 39,379 röstberättigade på grund af inkomst å landsbygden skulle visserligen efter dessa bestämmelser tillkomma ytterligare 27,099 röstberättigade på denna grund, utgörande en tillökning af 68,8 procent inom denna klass af röstberättigade. Men röstberättigade egare af jordbruksfastighet och arrendatorer uppgingo 1885 tillhopa till 226,453, vid hvilket förhållande de nytillkomna valmännen icke lära kunna i någon afsevärd mån inverka till förändrad sammansättning af landtrepresentanterna i Andra Kammaren. Till enahanda slutsats leder den statistiska undersökningen angående förhållandet i de särskilda valkretsarne. Af denna undersökning framgår, att allenast i elfva valkretsar å landet förhållandet emellan röstberättigade på grund af inkomst och öfriga röstberättigade blifver sådant, att antalet af de förstnämnda i det närmaste uppgår till eller öfverstiger antalet af de senare, och härvid är att märka, att i dessa valkretsar, i följd af vare sig derinom befintliga betydande industriella verk och inrättningar eller närheten af större städer, enahanda förhållande med visshet inom kort kommer att inträda, oberoende deraf, huruvida någon utsträckning af rösträtten kommer till stånd eller icke. I tjugo valkretsar komma, derest valrätten utsträcker, röstberättigade inkomstegare att utgöra mellan 80 och

50 procent af öfrige valmän; i femtioen valkretsar stannar nämnda förhållande mellan 50 och 20 procent och i sextiotre valkretsar uppnår densamma ej 20 procent.

Hvad beträffar städerna, leda ofvan angifna bestämmelser dertill, att 16,463 nya valmän tillkomma till de 81,993 hittills på grund af inkomst röstberättigade stadsinvånare, utgörande således omkring en femtedel af dessa, och det torde icke sakna sannolikhet, att genom denna tillökning valen af stadsrepresentanter skulle under en energisk partiledning kunna i allmänhet utfalla så, att en enda samhällsklass' intresse på bekostnad af alla öfrigas gjorde sig gällande. Den statistiska utredningen ådagalägger nemligen, att de äldre valmän, hvilka tillhöra de lägst beskattade, skulle i förening med de nytillkomna valmännen, särskildt i de medelstora och större städerna, kunna uteslutande bestämma valens utgång.

Upprätthållandet af förut angifna hufvudgrundsats med afseende å förutsättningarna och vilkoren för en utsträckning af valrätten synes därför kräfva, att bestämmelser angående valsättet träffas, hvarigenom förekommes, att i nyssnämnda stadssamhällen vid valen de lägst beskattades intressen blifva de enda representerade.

Det valsätt, hvilket under nutida förhållanden är bäst egnadt att vid val inom en valkrets samtidigt af flere representanter förhindra, att ett samhällsintresse på bekostnad af öfriga lika berättigade intressen gör sig uteslutande gällande vid valet, torde vara användningen af proportionella val. Hvarje parti, så framt det eger någon betydligare styrka, är vid denna valmetod tillförsäkradt att erhålla sin åskådning representerad, och härigenom vinnas de fördelar, som äro förenade med klassvalen, utan de svårigheter i fråga om klassernas särskiljande, hvilka under nuvarande samfundsförhållanden äro förenade med sistnämnda valmetod.

Vid valet emellan de olika metoder för proportionella val, som finnas vare sig praktiskt utförda inom något främmande land eller af teoretiska författare framställda, synes mig det valsätt, som i Danmark användes vid val af ledamöterna i landstinget, böra hos oss komma till användning åtminstone till en början och intill dess den allmänna uppfattningen kan förena sig om något af de andra systemen, hvilka, om de ock i teoretiskt afseende kunna anses riktigare, likväl i praktiskt afseende äro svårare att genomföra och af hvilka flertalet dessutom förutsätta valförhållanden för oss helt och hållet främmande. Den vid de danska valen till landstinget tillämpade valmetoden är deremot synnerligen enkel. Den förutsätter från valmännens sida icke något annat, än att en hvar af dem upptager de personer, å hvilka han röstar, i den ordning han önskar få dem valda till representanter samt att valmännen före valet sammanslutit sig i skilda

partier, hvilka hvar för sig på förhand upprätta vallistor, som af partiets ledamöter vid valet följas. Någon svårighet för valmännen att uppfatta och vid valet efterfölja förstnämnda fordran kan i vårt land icke tänkas vara för handen, och de politiska förhållandena hos oss hafva länge sedan nått den utveckling, att sistnämnda förutsättning i de större städerna förefinnes, oaktadt den driffjeder dertill, som ligger i användandet af proportionella val, hittills saknats.

En närmare redogörelse för sjelfva förfarandet vid valförrättningen enligt de i förslaget meddelade bestämmelser lär tydligast visa, att dessa i tillämpningen icke kunna antagas medföra några svårigheter. Valförrättningen kommer nemligen att försiggå på följande sätt. Sedan omröstningen förklarats afslutad, upptagas samtliga röstsedlarne ur valurnan och räknas utan att öppnas. Uppenbart är, att, om härvid någon sedel befines vara dubbel eller eljest till sitt yttre af beskaffenhet att ej kunna godkännas, den genast bör förklaras ogiltig och afläggas, för att särskildt för sig förförvaras. Det vid uppräknningen erhållna siffertal divideras med antalet af riksdagsmän, som skola väljas, och det qvotal, som dervid, med utelämnande af bråktal, uppkommer, lägges till grund för beräkningen af det antal röster, som för val erfordras.

Härefter öppnas röstsedlarne, en efter annan, och förses med löpande nummer — en åtgärd, hvarigenom det blifver möjligt att, för den händelse sådant i anledning af besvär varder nödigt, å nyo anställa röstberäkning under alldeles samma förhållanden som vid sjelfva valet. Allt efter som sedlarne öppnas, uppläses och antecknas det å en hvar af dem först upptagna namn, med förbigående af namn å icke valbar person (jfr förslagets § 25), och de valedlar läggas tillhopa, å hvilka samma namn finnes först upptaget. Uppläsningen fortgår, intill dess anteckningarna utvisa, att något namn erhållit så många röster, som jemnt motsvarar qvottalet. Sedan genom räknande af vederbörande valedlar visshet vunnits om anteckningarnas rigtighet i afseende å detta namn, förklaras dess innehafvare vara till riksdagsman vald. Uppläsningen fortsättes derpå i samma ordning, dock med iakttagande deraf, att den redan valdes namn, der det förekommer först å röstsedel, öfverstrykes och närmast derpå följande namn räknas såsom det första. När å nyo anteckningarna gifva vid handen, att någon uppnått qvottalet, afbrytes uppläsningen, och i fråga om denne förfares på enahanda sätt som beträffande den först valde. På nu angifvet sätt genomgås alla valedlarne, dervid den eller de valdes namn, om de förekomma å sådan plats på sedlar, att de skulle medräknas, varda öfverkorsade och nästföljande namn i stället uppläses och antecknas. Skulle, sedan alla valedlarne blifvit genomgångna, erforderligt antal riksdagsmän

befinnas valdt, erfordras gifvetvis icke någon vidare åtgärd. I motsatt fall undersökes, huruvida, enligt anteckningarna å redan upplästa namn, behörigen kontrollerade, någon eller några erhållit ett röstetal, som öfver-skjuter halfva qvottalet, i hvilket fall antalet riksdagsmän fyllas af dem bland dessa, som uppnått högsta röstetalet. Har åter ej någon eller ej tillräckligt antal, enligt de kontrollerade anteckningarna, erhållit flere röster än halfva qvottalet, genomgås alla röstsedlarne å nyo. Härvid räknas, på samma sätt som för närvarande vid riksdagsmannaval eger rum, rösterna å alla dem, som icke redan förklarats valde, utan hänsyn till den ordning, hvari namnen å röstsedlarne förekommit, och valet afgöres efter röst-pluralitet.

Det tillvägagående, för hvilket sålunda redogörelse lemnats, öfverens-stämmer med den i Danmark följda valmetoden, allenast med den skilj-aktighet, att för det fall, då ej samtliga riksdagsmän för valkretsen kunnat, enligt gifna bestämmelser, utses bland dem, som antecknats såsom främst förekommande å valsedlarne, en enklare regel uppstälts för fyllandet af återstående platser än den i nämnda land använda. Enligt den danska vallagen skola nemligen i sådan händelse vid den förnyade uppläsningen af valsedlarne medtagas — med förbigående af redan valda — allenast så många namn i den ordning de å valsedlarne förekomma, som det återstår platser att fylla.

Mot valmetoden, så. ordnad som förut är nämndt, har understundom framstälts den anmärkning, att den tillfälliga ordning, i hvilken valsedlarne komma att öppnas, skulle komma att medföra en obehörig inverkan på valets utgång, i händelse den i främsta rummet uppförda personen vore gemensam för flera partier, hvilka i andra rummet uppfört olika kandidater, eller ock inom ett och samma parti af den storlek, att flere än en plats kunde af detsamma besättas, fullständig öfverensstämmelse icke rådde om hvilken person skulle upptagas i andra rummet.

Denna anmärkning synes mig dock sakna betydelse, då numera parti-bildningen och partidisciplinen i städerna helt visst nått den utveckling att ej mindre hvarje parti komme att vid valet å de valsedlar, som af detsamma afgifvas, upptaga i främsta rummet någon, som icke upptages främst å öfriga partiets valsedlar, än ock inom hvarje parti säkerligen på förhand komme att träffas öfverenskommelse om de personer, hvilka böra å valsedlarne upptagas, och om ordningen dem emellan.

Att för närvarande utsträcka användningen af proportionella val utöfver hvad i förslaget skett synes icke böra ifrågakomma. Hvad landet angår, skulle därför blifva erforderligt att för bildande af de nya val-kretsarne sammanslå i allmänhet minst tre af de gamla. I de stora val-

kretsar, som sålunda skulle uppstå, komme valmännen under nuvarande förhållanden att icke stå i den förbindelse med hvarandra, som är af nöden för att det proportionella valsättet skall lemna ett tillfredsställande resultat. En sammanslagning af nuvarande valkretsarne å landet torde icke heller för närvarande af landtbefolkningen anses önskvärd. Beträffande städerna synes likaledes åtminstone för närvarande skäl icke förefinnas att för möjliggörandet af proportionella val i samtliga stadssamhällen sammanföra de städer, hvilka icke redan ega att utse flera representanter, till så stora valkretsar, som i sådant fall skulle blifva af nöden. Städer med ringa eller ingen förbindelse sins emellan skulle nemligen blifva sammanförda i de olika valkretsarne och följaktligen nyss angifna förutsättning för det proportionella valsättets lämplighet äfven der komma att saknas.

För att de i § 14 gifna bestämmelser angående vilkoren för valbarhet icke skola öka möjligheten att genom besvär öfver valet, grundade derpå att någon eller några valmän saknat behörighet, få detsamma upphäfdt, har införts en föreskrift, att anmärkning mot röstlängden skall, för att komma under pröfning, framställas å landet vid valförrättningens början och i stad skriftligen ingifvas till magistraten eller stadsstyrelsen sist å tredje dagen före den, då valet skall ega rum.

Härjemte har, då vid proportionella val bör, så vidt ske kan, förebyggas, att valsedel, som ingått i beräkningen af qvottalet, derefter måste såsom felaktig kasseras, i fråga om dylika val upptagits den i teoretiskt afseende fullt riktiga regeln att vid dessa val valsedel, som innehåller ett färre antal namn än det antal riksdagsmän, som skall väljas, ändock skall antagas såsom giltig samt att namn å person, som ej är valbar, eller namn, som är tvetydigt, ej skall tagas i beräkning.

Slutligen torde böra erinras, att, när framdeles en utsträckning af den proportionella valmetoden vare sig till öfriga valkretsar i städerna eller till landet i dess helhet ifrågakommer, en sådan utsträckning icke kräfver någon ändring i nu föreslagna lydelse af förevarande paragrafer i riksdagsordningen, utan allenast en motsvarande förändring i § 13 riksdagsordningen beträffande det antal ledamöter i Andra Kammaren, som af hvarje särskild valkrets skall utses.»

Uti hvad föredragande departementschefen sålunda anført, hafva, enligt hvad ofvan omförmälda protokollsutdrag utvisar, statsrådets öfriga ledamöter, med undantag af statsrådet friherre Åkerhielm, förklarat sig instämma. Det af statsrådet Åkerhielm i ärendet afgifna yttrande är af följande lydelse:

»Af den statistiska utredning, för hvars resultat statsrådet och chefen

för justitiedepartementet nu inför Eders Kongl. Maj:t redogjort, framgår, att under åren 1885—1893 antalet af dem, som äro uppskattade till en årlig inkomst af 800 kronor eller derutöfver och på sådan grund valberättigade till Riksdagens Andra Kammare, ökats från 79,570 till 121,372 eller med mer än 50 procent. Det visar sig sålunda, att redan med nu gällande rösträttsbestämmelser antalet på grund af inkomst valberättigade tillväxer mycket snabbt och med en hastighet, om hvilken man säkerligen före den nu verkställda utredningen icke gjort sig någon föreställning. Af detta förhållande, som uppenbarligen har sin hufvudsakliga grund i den fortgående förbättringen af arbetsklassens vilkor och i penningens fallande värde, drager jag den slutsats, att en grundlagsändring i syfte att utsträcka valrätten till nya grupper af inkomstegare icke är af något större behof påkallad, och att, derest en sådan åtgärd det oaktadt anses böra vidtagas, den största varsamhet är af nöden, så vidt man vill undvika att i väsentligare mån rubba karakteren i vår nuvarande politiska representation och de garantier, den erbjuder för en lugn samhällsutveckling.

Det nu inför Eders Kongl. Maj:t framlagda förslaget innebär, förutom en mindre betydande utvidgning af valrätten för arrendatorer af jordbruksfastighet, att valrätt nu skulle tilläggas äfven de inkomstegare, hvilkas uppskattade inkomst faller mellan 600 och 800 kronor, och som under visst antal år erlagt utskylder efter en inkomstbevilning af 1 krona 50 öre intill 3 kronor 50 öre. Den föreliggande statistiska utredningen upptager för år 1893 såsom erläggande inkomstbevilning af 1 krona 50 öre intill 3 kronor 50 öre ett antal af 43,562 personer. Så vidt man af nu tillgängliga statistiska uppgifter kan sluta, huru stort antal på grund af inkomst röstberättigade valmän skulle genom förslaget tillkomma, skulle således detta antal, på sätt äfven chefen för justitiedepartementet antagit, böra beräknas till 43,562. Men när man vill bedöma förslagets blifvande verkningar, synes det nödigt att fästa sig icke endast vid nuvarande förhållanden, utan äfven vid förhållandena, sådana de kunna antagas komma att framdeles gestalta sig. Det har nyss erinrats, hurusom de nu röstberättigade inkomstegarnes antal ökats så hastigt, att tillökningen under en tidrymd af endast åtta år uppgått till mer än femtio procent; och det torde icke finnas någon anledning antaga, att inom den nu ifrågavarande lägre inkomstgruppen antalet inkomstegare skulle tillväxa mindre hastigt. Snarare torde väl ett motsatt förhållande vara att vänta. Dimensionerna för den föreslagna rösträttsutvidgningen torde därför ingalunda kunna mätas med den nyss angifna siffran.

Jag förbiser icke, att förslaget innehåller flera bestämmelser, egnade att till en del neutralisera verkningarna af rösträttsutvidgningen, och jag

erkänner villigt det både principiellt berättigade och ur praktisk synpunkt kloka att binda valrätten icke, såsom hittills, ensamt vid en viss uppskattad inkomst, utan derjemte vid ett bestämdt skattebelopp, erlagdt under en viss följd af år. Jag uppskattar äfven fördelarne af det proportionella valsystemet och har mot förslaget i denna del ej annat att erinra, än att det synes mig kunna ifrågasättas, om det må vara lämpligt att införa en sådan valmetod, innan man finner densamma kunna tillämpas vid valen öfver hela riket.

Men huruvida de bestämmelser i nyssberörda hänseenden, förslaget innehåller, skola såsom garantier mot menliga följder af rösträttens utsträckning visa sig ega den betydelse, chefen för justitiedepartementet förutsatt, synes mig väl kunna dragas i tvifvelsmål. För min del vågar jag icke antaga, att så skall blifva förhållandet. Fast hellre befarar jag, att, i trots af berörda bestämmelser, den föreslagna rösträttsutvidgningen skall medföra en förskjutning i den nuvarande politiska magtfördelningen derhän, att den jordegande klassens inflytande på Andra Kammarens sammansättning kommer att i afsevärd grad försvagas, och då jag betraktar detta den jordegande klassens inflytande såsom en af de förnämsta garantier, vår nuvarande konstitution inrymmer, mot förhastade och icke tillräckligt förberedda och öfvervägda förändringar inom vårt stats- och samhällslif, finner jag mig icke kunna biträda den af föredraganden gjorda hemställan.»

I sammanhang med den kongl. propositionen har utskottet till behandling förehaft följande inom Andra Kammaren väckta och till utskottet hänvisade motioner, jemväl åsyftande förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för rätt att välja riksdagsmän i Andra Kammaren, nemligen n:o 234 af herrar *J. Bromée* och *E. Eriksson* i Qväcklingen, n:o 236 af herr *L. Eriksson* i Bäck, n:o 238 af herrar *J. Mankell* och *D. Bergström* samt n:o 239 af herr *D. Persson* i Tällberg. I dessa motioner hemställes:

af herrar *Bromée* och *Eriksson* i Qväcklingen:

1:o) att Riksdagen måtte för sin del besluta, att 14 § riksdagsordningen skall erhålla följande förändrade lydelse:

»Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst femhundra kronor, eller eger på annans mark belägen byggnad till samma taxeringsvärde, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar eller minst fem år före valet arrenderat och fort-

farande arrenderar jordbruksfastighet till ett taxeringsvärde af minst tre tusen kronor, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst fem hundra kronor uppskattad årlig inkomst»;

2:o) att Kongl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse af 17 § riksdagsordningen ej må vinna Riksdagens bifall;

af herr *Persson*:

1:o) att Riksdagen för sin del måtte antaga till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af § 14 i riksdagsordningen:

#### § 14.

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man; dock medför ej eganderätt till jordbruksfastighet valrätt för annan än den, som fastigheten sjelf begagnar;

2:o) att Kongl. Maj:ts nådiga proposition n:o 41 ej må vinna Riksdagens bifall;

af herrar *Mankell* och *Bergström*:

att Riksdagen för sin del måtte antaga till hvilande för grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af §§ 14 och 17 riksdagsordningen:

*Nuvarande lydelse:*

*Föreslagen lydelse:*

#### § 14.

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst ett tusen riksdaler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande sex tusen riksdaler, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar svensk medborgare, från och med början af kalenderåret efter det han fyllt tjuguet år, så länge han uppfyller de i § 26 stadgade vilkor för valbarhet.

åtta hundra riksdaler uppskattad årlig inkomst.

§ 17 mom. 2.

Vid dessa val skola till efterrättelse tjena de för kommunerna gällande röstlängder, som böra innehålla anteckning om dem, hvilka enligt § 14 valrätt tillkommer.

Vid dessa val skola till efterrättelse tjena de röstlängder öfver valberättigade vid riksdagsmannaval till Andra Kammaren, som å landet af kommunalnämnden och i stad af magistraten eller, der sådan ej finnes, stadsstyrelsen böra upprättas;

samt af herr *Eriksson* i Bäck:

att Riksdagen ville till grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af nedanstående delar af riksdagsordningen.

§ 14.

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, hvarje svensk medborgare, som uppfyller de i § 26 stadgade vilkor för valbarhet, från och med början af kalenderåret efter det han fyllt tjuguet år.

§ 17 mom. 1.

Vid såväl elektors- som riksdagsmannaval tillkommer hvarje röstande en röst. Två röster tillkommer en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man. Tre röster tillkomma en hvar, som antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst ett tusen riksdaler, eller eger på annans mark belägen byggnad till nämnda taxeringsvärde, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande sex tusen riksdaler, eller ock erlägger bevillning för en till minst åttahundra riksdaler uppskattad årlig inkomst. Fyra röster tillkomma en hvar, som eger fastighet till taxeringsvärde, ej understigande åttiotusen riksdaler, eller ock erlägger bevillning för minst fyra tusen riksdalers årlig inkomst.

Mom. 2.

Den, som dervid erhållit de flesta rösterna, vare lagligen vald, och skilje lotten emellan dem, som erhållit lika röstetal.

## Mom 3.

Vid dessa val skola till efterrättelse tjena de röstlängder öfver valberättigade vid riksdagsmannaval till Andra Kammaren, som af kommunalnämnder eller magistrater böra upprättas.

Af de nu föreliggande förslagen till förändring af de i § 14 riksdagsordningen föreskrifna villkoren för valrätt till Riksdagens Andra Kammarare äro de uti den kongl. propositionen samt herrar Bromées och Erikssons i Qväcklingen och herr Perssons i Tällberg motioner framställda förslagen sinsemellan öfverensstämmande deruti, att de samtliga afse en nedsättning i census för berörda valrätt. Det af sistnämnde motionär väckta förslaget angifver visserligen icke uttryckligen någon viss förmögenhetsställning såsom vilkor för rätten att deltaga i valen till Andra Kammaren. En fordran derpå ligger dock innesluten i de af motionären använda ordalagen, ty, enligt kommunalförfattningarna, jemförda med bevillningsförordningen, är ingen annan i kommunens angelägenheter röstberättigad än den, som antingen eger fast egendom af minst 100 kronors taxeringsvärde eller arrenderar jordbruksfastighet af minst samma taxeringsvärde eller har en årlig inkomst af kapital eller arbete af minst 500 kronor. Äfven efter herr Perssons förslag skulle sålunda rätten att välja riksdagsman till Andra Kammaren blifva beroende på en viss census.

Kongl. Maj:ts proposition äfvensom herrar Bromées och Erikssons i Qväcklingen motion åsyfta tillika en utsträckning af rätten att deltaga i val till riksdagsman i Andra Kammaren till vissa klasser af personer, som nu äro derifrån uteslutna. Enligt båda skulle sålunda rösträtt äfven tillkomma arrendatorer, hvilka, utan kontrakt på viss tid, under fem år innehafva och fortfarande innehafva jordbruksfastighet till ett taxeringsvärde af minst 3,000 kronor; och enligt sistnämnda motion skulle derjemte valrätt beredas s. k. lägenhetsinnehafvare eller egare af på annans mark belägen byggnad till taxeringsvärde ej understigande 500 kronor.

Enär utskottet icke gillar den uti de nu omförmälda förslagen uttalade uppfattning i fråga om lämpligheten af ett nedflyttande eller en utvidgning af de gränser, förmögenhetsbestämmelserna i § 14 riksdagsordningen sätta för valrätt till Andra Kammaren, vill utskottet i korthet angifva de viktigaste skälen emot en förändring af grundlagen uti ifrågavarande rigtning.

Då, vid ståndsrepresentationens öfvergifvande, i vår statsförfattning upptogs principen om samfälda val, utgick man vid fastställandet af villkoren för rättigheten till deltagande i riksdagsmannaval från den

åsigten, att en någorlunda tryggad ekonomisk ställning innebär, om ej en säkerhet, dock en sannolikhet för den sjelfständighet, den mognad i omdöme och den erfarenhet, som erfordras hos en person, åt hvilken inflytande på statens angelägenheter skall anförtros. Den förmögenhetsställning, som af denna anledning vid representationsförändringens genomförande bestämdes för valrätt till riksdagsman, sammanföll temligen nära med den, som gifvit ledamöterna i de forna borgare- och bondestånden rätt till deltagande i riksdagsmannaval. Men om således den nu gällande riksdagsordningen med sina bestämmelser om valcensus velat förbehålla valrätten vid riksdagsmannaval åt förmögenhetsklasser, som åtminstone icke stode under dem, hvilka deltog i val till de nämnda båda stånden, så har dock en relativ tillväxt af valmanscorpsen blifvit en följd deraf, att, med penningvärdets fortgående fall och arbetslönernas stigande, de nuvarande bestämmelserna om minimum af taxeringsvärde och årsinkomst i verkligheten blifvit nedsatta. Detta förhållande ådagalägges deraf, att antalet valberättigade bland rikets till myndig ålder komne män under tiden 1872—1893 enligt regel ökats med i medeltal  $\frac{1}{2}$  procent för hvarje valperiod; och, hvad särskildt angår antalet valberättigade på grund af inkomst, har, enligt hvad den senast verkställda statistiska utredningen utvisar, nämnda antal under åren 1885—1893 ökats från 79,570 till 121,372 eller med mera än 50 procent. Förmögenhetsbestämmelserna i § 14 riksdagsordningen synas sålunda numera vara betydligt lättare att uppfylla än vid tiden för deras fastställande, och i sjelfva verket torde, enligt utskottets åsigt, den gällande valcensus vara så låg, att dess uppnående ej kan anses förenadt med synnerligen stora svårigheter för dem bland de från valrätt utslutna, hos hvilka en allvarlig sträfvan för deltagande i det politiska lifvet verkligen förefinnes. Då utskottet sålunda anser de gällande bestämmelserna uti ifrågavarande hänseende vara väl egnade att betrygga en normal och sund utveckling af vårt konstitutionella lif, torde, enligt utskottets förmenande, någon giltig anledning icke föreligga till en nedsättning af den uti grundlagen bestämda census för valrätt till Andra Kammaren, vare sig i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag eller någon af de nu ifrågavarande båda motionerna.

Hvad angår det i herr Perssons motion framställda förslaget, anser sig utskottet, till hvad derom nu blifvit anfördt, äfven böra tillägga, att det samma skulle medföra oegentligheter, som för den gällande lagstiftningen kunna sägas vara främmande, i det att stadgandena om den politiska röst-rätten derigenom skulle väsentligen undandragas grundlagen och hufvudsakligen blifva beroende af kommunalförfattningarnas och bevillningsförordningens bestämmelser; och beträffande särskildt den för utöfvande af

valrätt fastställda förmögenhetsgränsen, skulle denna kunna förändras, utan att Konungens och Riksdagens gemensamma beslut därför erfordrades.

I fråga om valrättens utsträckning till arrendatorer, som sedan minst fem år tillbaka arrendera jordbruksfastighet till visst taxeringsvärde, samt till egare af på annans mark belägen byggnad till ett värde motsvarande det för annan fast egendom i förevarande hänseende bestämda, torde visserligen beaktansvärda skäl kunna anföras för en sådan utsträckning, men en reform i dessa afseenden synes dock utskottet icke vara af sådan betydelse, att den ensamt för sig bör vidtagas.

Derest förhållandena skulle anses påkalla en sådan förändring af nu stadgade villkor för rösträtt till Andra Kammaren, att denna rätt i någon väsentligare grad utsträcker, så bör man ock, enligt utskottets uppfattning, se till, att i stället för den garanti för representationens ändamålsenliga sammansättning, som derigenom borttages, träder en annan, som åtminstone i lika hög grad är egnad att betrygga samhällets intressen. Enligt hvad det ofvan återgifna anförandet af chefen för justitiedepartementet utvisar, har också en sådan uppfattning legat till grund för det nu framlagda kongl. förslaget. Departementschefen framhåller nemligen särskildt, att den föreslagna utvidgningen af rösträtten ansetts kunna ega rum endast under förutsättning af samma säkerhet som hittills, att Andra Kammarens sammansättning blefve betryggande för en normal och sund samhällsutveckling; och hafva fördenskull föreslagits vissa bestämmelser, afsedda att utgöra garantier i berörda hänseende.

En af dessa utgöres af bestämmelsen, att för rösträtt på grund af inkomst skulle fordras taxering och erläggande af förfallna utskylder till stat och kommun under två år näst före det år, valet eger rum. Utskottet vill icke förneka, att en sådan bestämmelse skulle vara egnad att motverka menliga följder af den föreslagna rösträttsutvidgningen, men utskottet vågar dock icke antaga, att samma bestämmelse skall kunna blifva af sådan betydelse, som dermed afsetts, då det icke lär vara möjligt att med tillgängliga statistiska uppgifter ens närmelsevis beräkna förslagets verkningar för framtiden. Dessutom kunna mot berörda bestämmelse framställas åtskilliga anmärkningar. Sålunda har inom utskottet framhållits, att ett antagande af ifrågavarande stadgande skulle medföra, att villkoren för valrätt på grund af inkomst skulle i ännu högre grad, än för närvarande är fallet, göras beroende af vissa bestämmelser i bevillningsförordningen, enär för berörda rösträtt ovilkorligen skulle förutsättas, att allmän bevillning erlagts efter ett visst bestämdt belopp. Då frågor om ändringar i bevillningsförordningen äro beroende af beslut, som, derest kamrarne derom ej kunna enas, af Riksdagen fattas

genom gemensam omröstning, kan det t. ex. vara möjligt för Riksdagen att genom ett enkelt höjande antingen af det belopp, för hvilket bevilling icke eger rum, eller af det belopp, som får från den uppskattade inkomsten såsom bevillningsfritt afdragas, åstadkomma en höjning äfven af det politiska strecket. Jemväl beskattningsmyndigheterna skulle vida mera än nu blifva i stånd att genom det bevillningsfria afdragets sänkande eller höjande efter godtfinnande tilldela och fråntaga medborgare rösträtt i statens angelägenheter. Att härigenom ganska stora och ingalunda nyttiga vexlingar i afseende å rösträttens utsträckning under olika tider skulle kunna förekomma, oberoende af om grundlagen ändrades eller ej, synes påtagligt.

Vidare har emot den föreslagna ordalydelsen af ifrågavarande bestämmelse anmärkts såsom en oegentlighet, att enligt densamma förfallna utskylder till staten icke behöfde vara erlagda just under det år, valet eger rum.

Slutligen har den anmärkningen blifvit gjord, att den föreslagna bestämmelsen skulle i vissa fall innebära en orättvisa, när densamma endast skulle gälla för *en* grupp af röstberättigade. Det har sålunda ansetts icke vara billigt, att blott för inkomsttagare vore erforderligt att hafva erlagt utskylder till staten; i sammanhang hvarmed eriurats, att en person, som ärfde en större förmögenhet i penningar eller annan lösegendom och som icke på annan grund hade rösträtt, blefve i saknad deraf i minst två år, under det att en person, som förvärfvade en fastighet af jmförelsevis ringa värde, genast erhöle rösträtt, äfvensom att, om en fastighetsegare, som endast såsom sådan varit röstberättigad, försålde sin fasta egendom för att uteslutande lefva af sitt kapital, han skulle under minst två år gå förlustig sin rösträtt.

Emellertid har Kongl. Maj:t ansett äfven en annan garanti än den här förut omförmälda böra uppställas mot den politiska magtens öfverflyttning till de jmförelsevis lågt beskattade och sökt denna garanti uti proportionelt valsätt i större städer.

Enligt riksdagsordningens 17 § är för närvarande vid riksdagsmannaval den, som erhållit de flestas röster, lagligen vald, dervid lotten skiljer mellan dem, som erhållit lika röstetal. Härutinnan föreslås nu bestämmelse för de fall, då vid ett val flera riksdagsmän skola väljas, d. v. s. i de större städerna, hvilka efter sin folkmängd ega utse en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande  $\frac{1}{10}$  af folkmängden i rikets alla städer tillsammans. För berörda fall skulle införas proportionella val i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den i Danmark vid val af ledamöter i Landstinget tillämpade metod. I det ofvan införda yttrandet till statsrådsprotokollet har chefen för justitiedepartementet utförligt redogjort för det före-

slagna förfaringsättet vid dessa val. Det proportionella valsättets utsträckning till öfriga städer samt landsbygden har ansetts icke böra för närvarande ifrågasättas, då deraf skulle påkallas sammanslagning af städer och äfven domsagor till större valkretsar, i hvilka valmännen ej komme att stå i den förbindelse med hvarandra, som vore af nöden för tillfredsställande valresultat.

Utskottet underskattar icke fördelarne af det proportionella valsättet, hvilket utskottet, likasom chefen för justitiedepartementet, anser vara väl egnadt att vid val inom en valkrets samtidigt af flere representanter förhindra, att ett samhällsintresse på bekostnad af öfriga lika berättigade intressen gör sig uteslutande gällande vid valet. Men om det sålunda icke förnekas, att nämnda valmetod skulle ega företräde framför det nuvarande valsättet, synes följdriktigheten fordra, att, om berörda metod skall införas, densamma kommer att tillämpas icke endast i vissa valkretsar, utan vid valen öfver hela riket. Då emellertid under nuvarande förhållanden stora svårigheter förefinnas för en sådan utsträckning af de proportionella valens användning, anser utskottet, att en förändring af grundlagen i det syfte, förslaget i förevarande hänseende innehåller, icke lämpligen bör ega rum. Enär utskottet hyser denna åsigt, anser sig utskottet sakna anledning att ingå uti någon närmare granskning af det ifrågasvarande förslaget i dess enskildheter eller af de anmärkningar, som deremot till äfventyrs må kunna framställas; likasom utskottet af samma skäl finner det ej vara nödigt att inlåta sig på någon pröfning af den föreslagna förändringen uti § 25 riksdagsordningen, hvilken uteslutande är föranledd af förslaget om det proportionella valsättets införande i vissa valkretsar.

Beträffande de tvenne motioner, som blifvit väckta af herrar *Mankell* och *Bergström* samt herr *Eriksson* i Bäck, äro båda dessa af den beskaffenhet, att de skulle medföra allt för genomgripande förändringar af de grunder, hvarpå svenska folkets representation för närvarande är byggd, och torde därför icke kunna annat än afstyrkas; och hvad särskildt angår yrkandet om införande af allmän rösträtt utan några som helst garantier, instämmer utskottet i chefens för justitiedepartementet ofvan anförda uttalande, att en sådan anordning af valrätten helt visst är af den allmänna uppfattningen i vårt land betraktad såsom alldeles oförenlig med en lugn och ostörd samhällsutveckling.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa:

1:o) att Kongl. Maj:ts förevarande proposition icke må af Riksdagen bifallas;

- 2:o) att a) herrar Bromées och Erikssons i Qväcklingen motion,  
b) herr Perssons i Tällberg motion,  
c) herrar Mankells och Bergströms motion,  
d) herr Erikssons i Bäck motion  
icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 april 1896.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

---

Reservationer:

af herr *Ljungman*;

af herr *Flowson*, som yttrat: En utvidgning af den politiska rösträtten är af omtanke för statens väl påkallad. Sedan riksdagsordningen år 1866 fastställdes, har en betydlig utveckling egt rum. Verkningarna af vårt lands ypperliga folkskoleväsende hafva visat sig såsom synnerligen storartade. Upplysning och kunskaper hafva spridts till allt fler och fler af landets inbyggare. Folkets sedliga hållning är i allmänhet god. Offentliga angelägenheter omfattas uti vidsträckt krets af medborgare med lifligt intresse. Inom stora grupper af dem, hvilka befinna sig nedanför det i grundlagen bestämda census-strecket, förefinnas i följd af den skedda utvecklingen intellektuella, sedliga och medborgerliga egenskaper i sådan grad, att dessa gruppers inträde i valmanscorpsen skulle blifva till samhällets gagn och båtnad. Att tillerkänna rätt till deltagande i val af riksdagsmän åt dessa samhällsnyttiga medborgare är fördenskull en handling af politisk klokhet.

Att det för individen betraktas och kännes såsom en dyrbar rätt att kunna deltaga i val af dem, hvilka skola inträda i Riksdagen, vinner sin

naturliga förklaring deraf, att det just är Riksdagen, som representerar svenska folket. Då Riksdagen har till en af sina hufvuduppgifter att bevilja de skatter, som utskrifvas till främjande af statens intressen, så är det icke förenligt med rättvisa att förmena ett större antal af dem, som bidraga till skatternas utgörande, tillfälle att öfva inflytande på valet af ledamöterna inom Riksdagens kamrar.

Af en jemförelse med andra land, exempelvis England, framgår, att utsträckningen af politiskt medborgerliga rättigheter till flertalet af dem, som hafva att fullgöra medborgerliga skyldigheter, visar sig i historiens belysning såsom en åtgärd af samhällsbevarande art. Bland skyldigheter, som i allmänhet åligga manliga medborgare, intager förpligtelsen att i farans stund vara beredd att offra sitt lif till värn för fäderneslandet ett synnerligen framstående rum. Att utkräfvä denna pligt utan att medgifva politiskt medborgerliga rättigheter är oförenligt med de rättsprinciper, som utgöra grundvalarne för vår nutida samhällsbyggnad.

Den af Kongl. Maj:t framlagda propositionen till förändring af valrätten är, enligt föregående grundsatser, hvilkas rättighet svärigen lär kunna bestridas, otillfredsställande redan på grund af sina förutsättningar. Uti det till Kongl. Maj:ts rösträttsförslag fogade statsrådsprotokollet saknas helt och hållet erkännandet af något som helst samband emellan politiska skyldigheter och politiska rättigheter. Den föreslagna utvidgningen af valrätten utgår icke ifrån den betraktelsen, att det för staten skulle vara till fromma, om den nuvarande valmanscorpsen komme att förökas med ett större eller mindre antal män, som äro i besittning af egenskaper, hvilka på andra områden af samhällslifvet än det politiska förläna dem fullständigt medborgerlig myndighet. I stället är förutsättningen att i en ytterst ringa mån tillmötesgå ett påträngande kraf, hvars rättmätighet icke kan underkännas. Det vill synas, som skulle regeringen icke hafva med lust och fröjd betraktat rösträttsutvidgningen såsom en god och samhällsnyttig åtgärd, utan i stället gått till densamma med en viss oro. Och i sjelfva verket har regeringen med ena handen tagit hvad hon med den andra gifvit. Ja, man saknar till och med någon som helst utredning, huruvida den medgifna förökningen af valmanscorpsen är större eller mindre än den fordrade förminskningen.

Vid genomförandet af 1865 års representationsförändring framhölls med synnerlig styrka olägenheten af att sammanbinda grundlagsbestämmelser om rösträtten med föreskrifter i bevillningsförordningen. Genom antagandet af Kongl. Maj:ts proposition skulle grundlagens föreskrifter om valrätt blifva till sina verkningar ännu mera än för det närvarande beroende af bevillningsförordningen.

Beträffande utskottets motivering finner jag densamma vara ett fullödigt uttryck för högerradikalernas uppfattning af krafven på en rösträttsreform och vill fördenskull särskildt reservera mig mot denna motivering.

Om det hittills ansetts såsom en oegentlighet, att de uti 14 § riksdagsordningen angifna vilkoren för valrätt blifvit stälda i beroende af stadganden uti bevillningsförordningen, lär det vara en fördel, om denna oegentlighet kunde borttagas eller förminsas. Det senare skulle inträffa, om Riksdagen fattade beslut i sådan rigtning, att vilkoren för politisk och kommunal rösträtt sammanföle. Svårt är att angifva någon rättslig grund för en olikhet i berörda afseende. Den person, hvilken tillerkännes kompetens att deltaga i kommunalstämmas eller allmän rådstufvas förhandlingar, kan icke gerna fränkännas den insigt och de egenskaper, som böra utgöra förutsättningarna för politisk rösträtt. Härtill kommer, att hvar och en, som eger rösträtt i kommunens allmänna angelägenheter, kan utöfva inflytande på sammansättningen af Riksdagens Första Kammare. Från rättslig synpunkt sedt lär det icke med fog kunna uppställas högre fordringar för behörigheten att deltaga i val af riksdagsmän till Andra Kammaren än för behörigheten att få deltaga i de valhandlingar, som äro bestämmande för utseende af riksdagsmän inom Första Kammaren.

Riksdagsordningens bestämmelser om valrätten skulle i högst väsentlig mån förenklas, om man låte census för politisk rösträtt sammanfalla med den för kommunal rösträtt gällande census. En dylik förändring skulle ock tillföra den nuvarande valmanscorpsen en förstärkning af valmän, som i följd af sina medborgerligt goda egenskaper komme att på ett gagneligt sätt medverka till samhällets lugna och trygga utveckling.

På grund af hvad jag sålunda anfört har jag ansett, att utskottet, med anledning af i ämnet afgifna motioner, bort hemställa,

att Riksdagen måtte för sin del antaga att hvilatill vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till förändring af

### Riksdagsordningen.

#### § 14.

*(Nuvarande lydelse:)*

*(Föreslagen lydelse:)*

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar	Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar
--	--

i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, *hvilken antingen eger eller med stadgad äbo-rätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst ett tusen riksdaler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande sex tusen riksdaler, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst åttahundra riksdaler uppskattad årlig inkomst.*

i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man.;

af herr *Restadius*, som inom utskottet förordad, att Kongl. Maj:ts förslag borde antagas till hvilande i grundlagsenlig ordning, med allenast den ändring, att i § 14 skulle efter orden »af minst ett tusen riksdaler» införas: *eller eger på annans mark belägen byggnad till ett taxeringsvärde af minst tre tusen riksdaler;*

af herrar friherre *Barnekow, Bengtsson, Boström, Dahn, Gyllensvärd* och *Vahlin*, hvilka yttrat:

De yrkanden på utsträckning af valrätten till Riksdagens Andra Kam-mare, som redan omedelbart efter nu gällande riksdagsordnings antagande framstälts och sedan upprepade gånger förnyats, torde icke kunna med giltiga skäl helt och hållet tillbakavisas.

Att befogade kraf, der dessa ej vinna erkännande, skola tilltaga i omfång, har jemväl med afseende på rätt att deltaga i val till Andra Kammaren bekräftats, i det att dessa kraf, åtminstone under de senare åren, tagit allt vidare utsträckning, under det att, å andra sidan, obenägenheten för någon ändring i den politiska rösträtten fortfarande eger rum. En önskvärd lösning af denna viktiga fråga torde således, enligt vår uppfattning, kräfva ömsesidiga eftergifter.

Vi hafva af detta skäl ansett oss böra hemställa,

att Riksdagen, under förklarande, det Kongl. Maj:ts proposition icke kunnat i oförändradt skick bifallas, ville, med anledning af samma proposition och de i ämnet väckta motioner, för hvilande till grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till förändrad lydelse af § 14 riksdagsordningen:

## § 14.

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst ett tusen riksdaler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde ej understigande tre tusen riksdaler, eller sedan minst fem år tillbaka arrenderar sådan jordbruksfastighet, eller eger på annans mark belägen byggnad till taxeringsvärde af minst tre tusen riksdaler, eller ock under två år näst före det år, valet eger rum, uppskattats till en inkomst af minst sexhundra riksdaler samt under hvarterdera af nämnda två år till stat och kommun erlagt förfallna utskylder efter en inkomstbevillning af minst en riksdaler.;

samt af herr *Johnsson*, som instämt uti den af herrar friherre Barnekow m. fl. afgifna reservation med den förändring, att § 14 skulle erhålla följande lydelse:

## § 14.

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst ett tusen riksdaler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde ej understigande tre tusen riksdaler, eller sedan minst fem år tillbaka arrenderar sådan jordbruksfastighet, eller eger på annans mark belägen byggnad till taxeringsvärde af minst tre tusen riksdaler, eller ock under två år näst före det år, valet eger rum, uppskattats till en inkomst af minst sexhundra riksdaler samt *för* hvarterdera af nämnda två år till stat och kommun erlagt förfallna utskylder efter en inkomstbevillning af minst en riksdaler.